НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
Інститут рибного господарства НААНУ

Погоджено:

Державне агентство меліорації та рибного господарства України

_____

“20” 06 2022 р.

Затверджую:

Директор ІРГ НААНУ, академік НААН, доктор сільськогосп. наук

_____ І.І. Гриціняк

“23” 05 2022 р.

Програма дослідних робіт на 2023-2027 рр. "Оцінка стану водних біоресурсів Дніпровського (Запорізького) водосховища для визначення можливих лімітів і прогнозів вилучення та розробки оптимальних режимів його рибогосподарської експлуатації"

Програма розглянута Науково-промисловою радою Державного агентства меліорації та рибного господарства України
Протокол від "08" червня № 04/22

Київ – 2022

1. АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ

У відповідності до діючої нормативно-правової бази України, раціональний промисел повинен базуватися на принципах отримання максимально можливої рибопродукції з мінімальним негативним впливом на стан іхтіопопуляцій та умови відновлення промислового запасу.

Рибодобувний промисел є важливою складовою рибогосподарського використання внутрішніх водойм та кінцевою ланкою заходів з реалізації основного завдання рибної галузі – забезпечення населення України рибною продукцією. При цьому процеси формування кількісних та якісних характеристик промислової іхтіофауни, а тим, більше, показники промислових уловів, знаходяться під сильним зовнішнім впливом, який може суттєво відрізнятися в часовому та просторовому аспектах. Відповідно, актуальною проблемою прикладної іхтіології є аналіз та уточнення теоретичних основ рибогосподарської експлуатації водосховищ, зокрема в частині кількісних та якісних аспектів організації промислу.

Враховуючи, що водні біоресурси внутрішніх водойм загальнодержавного значення є стратегічним харчовим резервом, раціональний промисел повинен базуватися насамперед на науково обґрунтованих допустимих обсягах вилову (лімітах). Основою для розробки лімітів є результати наукових досліджень, які здійснюються безпосередньо на водоймах, а також порівняльний аналіз біологічних показників іхтіофауни та встановлення тенденцій, які можуть впливати на формування промислового запасу риб. Встановлення граничних обсягів вилову риби - основний засіб регламентації промислу на водосховищах дніпровського каскаду, в зв'язку з цим щорічні дослідження сировинної бази промислу є пріоритетними та актуальними завданнями. Враховуючи наявність міжрічних флуктуацій кількісних та якісних показників сировинної бази промислу, а також динамічний характер організації промислу, збір первинних матеріалів найбільш доцільно здійснювати в рамках постійного моніторингу, який включав би комплексну оцінку як біологічних, так і господарських аспектів формування промислової рибопродукції внутрішніх водойм загальнодержавного значення.

Стале відтворення іхтіофауни та формування високих кількісних та якісних характеристик ресурсної бази промислу дніпровських водосховищ на сучасному етапі потребує базування на принципах, які враховують всі аспекти рибопромислової експлуатації, зокрема, інтенсивності та спрямованості промислового навантаження. Це забезпечується шляхом заборони певних знарядь лову та запровадженням спеціальних видів промислу на підставі результатів комплексної промислово-біологічної оцінки умов формування кількісних та якісних характеристик іхтіофауни основних рибогосподарських внутрішніх водойм України.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

Метою досліджень, які будуть здійснюватися в рамках даної програми, є наукова оцінка сучасного стану та динаміки сировинної бази промислу та визначення допустимих обсягів вилову водних біоресурсів на Дніпровському (Запорізькому) водосховищі (далі – Дніпровське водосховище) у 2024-2028 рр., а також розробка заходів щодо підвищення ефективності промислу та забезпечення сталого використання його біопродукційного потенціалу за рахунок здійснення рибницько-меліоративних заходів.

Для реалізації задекларованої мети необхідно виконати такі завдання:

– визначити структурні показники популяцій основних промислових видів риб;

– визначити індивідуальні біологічні показники промислових видів (лінійний та ваговий ріст, вгодованість, жирність тощо);

– визначити кількісні показники уловів основних промислових видів водних біоресурсів;

– на підставі аналізу результатів польових досліджень визначити первині дані для розрахунків запасів та допустимих обсягів вилучення;

– оцінити баланс "поповнення-вилучення" для основних об'єктів промислу;

– визначити та проаналізувати показники чисельності та розподілу молоді риб на прибережних біотопах;

– провести аналіз якісних та кількісних характеристик уловів промислових знарядь лову;

– визначити стан кормової бази водойми та потенційну рибопродуктивність.

– проведення аналізу уловів любительських знарядь лову.

Крім того, в рамках даної програми будуть проводитися роботи з обґрунтування заходів щодо удосконалення існуючої схеми рибогосподарського використання Дніпровського водосховища, оцінка різних форм антропогенного впливу на його біорізноманіття та рибопродуктивність та збору вихідних даних для розрахунків збитків, завданих внаслідок погіршення умов існування іхтіофауни та нормативно визначених показників істотної шкоди, завданої рибному господарству внаслідок порушення Правил рибальства.

3. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ. ОБСЯГ ПРОМИСЛОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ.

Вихідні дані для аналізу стану поповнення, формування та експлуатації промислового запасу риб будуть отримані під час проведення робіт по збору іхтіологічних матеріалів та вивчення умов та строків нересту риб на контрольно-спостережних пунктах (КСП) (у кількості не більше двох) та здійсненню біологічного аналізу промислових уловів користувачів водних біоресурсів.

Виконання дослідних робіт буде здійснюватись за загальноприйнятими в іхтіології та гідробіології методиками. Зокрема будуть використані "Методика збору і обробки іхтіологічних і гідробіологічних матеріалів з метою вивчення лімітів промислового вилучення риб з великих водосховищ і лиманів України". К, 1998; Правдин И.Ф. Руководство по изучению рыб. Пищевая промышленность, М. 1966; Методические рекомендации по сбору и обработке материалов при гидробиологических исследованиях на пресноводных водоемах (ГОСНИОРХ, АНСССР,1982, 1984), а також власні методики, адаптовані до умов дніпровських водосховищ.

Загальна схема досліджень складається з кількох блоків: відбір іхтіологічних та гідробіологічних проб, збір інформації щодо чинників, які впливають на умови існування іхтіофауни; визначення коефіцієнтів смертності та розрахунки іхтіомаси; обгрунтування заходів з підвищення рибопродуктивності та недопущення погіршення стану іхтіофауни Дніпровського водосховища.

Вилов водних біоресурсів для наукових досліджень буде здійснюватись силами та знаряддями лову рибодобувних організацій згідно договорів про співробітництво та спільне проведення НДР. Лов молоді риб для оцінки стану щорічного поповнення видів водних біоресурсів за показниками чисельності та біомаси молоді на прибережних ділянках та відбір гідробіологічних проб для оцінки стану кормової бази буде проводитись власними силами.

Райони проведення робіт: акваторія Дніпровського водосховища за виключенням територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Максимальна кількість знарядь і засобів лову, які будуть використовуватися при здійсненні науково-дослідних ловів за даною Програмою (в розрізі періодів року), представлена в таблиці.

КСП	Плавзасоби	Період	Знаряддя лову
1	2	3	4
1 КСП (основне плесо)	2 човни	Квітень-червень	Сітки ставні, а=30, 36, 40, 45, 50, 55, 60, 70, 75, 80, 90, 100, 110, 120 мм - по 2 шт. Всього 28 сіток. Ятері, а=30-40 мм – 1 шт. Раколовки а = 16-30 мм – 2 шт.
		Липень-вересень	Малькова тканка – 1 шт. Мальк. волокуша – 1 шт.
		Липень-грудень	Сітки ставні, а=30, 36, 40, 45, 50, 55, 60, 70, 75, 80, 90, 100, 110, 120 мм - по 2 шт. Всього 28 сіток. Невід ставний, а=30-40 мм – 1 шт. Раколовки а = 16-30 мм – 2 шт.
2 КСП (затоки)	2 човни	Квітень-червень	Сітки ставні, а=30, 32, 36, 38, 40, 45, 50, 55, 60, 70, 75, 80, 90, 100, 110, 120 мм - по 2 шт. Всього 32 сітки. Ятері, а=30-40 мм – 1 шт. Раколовки а = 16-30 мм – 2 шт.

1	2	3	4
		Липень-вересень Липень-грудень	Малькова тканка – 1 шт. Мальк. волокуша – 1 шт. Сітки ставні, а=30, 32, 36, 38, 40, 45, 50, 55, 60, 70, 75, 80, 90, 100, 110, 120 мм - по 2 шт. Всього 32 сітки. Ятері, а=30-40 мм – 5 шт. Невід ставний, а=30-40 мм – 1 шт. Раколовки а = 16-30 мм – 2 шт.

Кількісні показники обсягів допустимого вилову під час проведення робіт будуть визначатися щорічними "Науковими обґрунтуваннями необхідних обсягів вилову водних біоресурсів для здійснення науково-дослідних ловів на дніпровських водосховищах", підготовленими у відповідності до вимог п. 21 "Порядку здійснення спеціального використання водних біоресурсів у внутрішніх рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах)…", який затверджений Постановою Кабміну України від 25.11.2015 р. № 992.

4. КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ РОБІТ У 2023-2027 рр.

Назва та обсяг робіт	Строк виконання	Виконавці
1. Аналіз ретроспективних даних щодо стану іхтіофауни Дніпровського водосховища	Щорічно, січень-березень	ІРГ НААН, Дніпровський нац. університет ім. О. Гончара
2. Збір іхтіологічних матеріалів на контрольно-спостережних пунктах (КСП) з популяційно-біологічних характеристик модельних видів риб на різних ділянках водосховища. Розробка проекту лімітів і прогнозів вилучення водних біоресурсів на наступний рік	Щорічно, квітень-червень	ІРГ НААН Користувачі-співвиконавці Дніпровський нац. університет ім. О. Гончара
3. Проведення гідробіологічних, фізіологічних та гідрохімічних досліджень з метою оцінки зовнішніх факторів, що впливають на продукційні процеси в екосистемах Дніпровського водосховища. Визначення оптимальних характеристик промислового навантаження на промисловий сезон поточного та наступного років.	Щорічно, липень-серпень; вересень-грудень.	ІРГ НААН Дніпровський нац. університет ім. О. Гончара
4. Комплексний аналіз отриманих матеріалів. Встановлення пріоритетних показників екологічного стану Дніпровського водосховища. Визначення ефективності рибогосподарської експлуатації. Підготовка проекту режиму промислу на наступний рік	Щорічно, жовтень-грудень	ІРГ НААН Дніпровський нац. університет ім. О. Гончара

Перелік користувачів-співвиконавців визначається у відповідності до щорічних протокольних рішень Науково-промислової ради Державного агентства меліорації та рибного господарства України.

5. РЕЗУЛЬТАТИ, ЩО ПЛАНУЄТЬСЯ ОТРИМАТИ

В результаті виконання робіт за програмою будуть реалізовані практичні аспекти наукового забезпечення оптимальних показників рибогосподарської експлуатації водосховища, як складової частини екологічного моніторингу внутрішніх водойм. Отримані матеріали будуть використані при розробці системи заходів державного регулювання, спрямованих на поліпшення умов рибогосподарської діяльності на внутрішніх водоймах і підтримання їх стабільного екологічного стану.

Наукова-технічна продукція, розроблена внаслідок щорічної реалізації завдань програми буде містити:

1. Оцінку сучасного стану популяцій риб за інтегральними показниками, що характеризують динаміку їх промислового запасу та основних тенденцій змін ресурсної бази, які будуть реалізовуватися у подальших роках.
2. Первинні дані для розрахунків запасів та допустимих обсягів вилучення.
3. Кількісну оцінку ступеню використання водних біоресурсів на Дніпровському водосховищі.
4. Кількісні показники лімітів і прогнозів вилову водних біоресурсів у Дніпровському водосховищі із завчасністю в 1 рік.
5. Пропозиції щодо проекту режиму промислу.

Структура та зміст розроблених в рамках виконання робіт за даною Програмою біологічних обґрунтувань будуть відповідати вимогам діючих нормативно-правових документів в сфері рибного господарства.

6. МОЖЛИВИЙ ОБСЯГ І МІСЦЕ (РЕГІОН, ЗОНИ) ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ

Реалізація результатів роботи здійснюється шляхом їх використання при підготовці наказів які формують та реалізують державну політику в сфері рибного господарства, щодо встановлення лімітів та прогнозів та затвердження режимів щодо встановлення лімітів та прогнозів та затвердження режимів промислу водних біоресурсів на внутрішніх водоймах загальнодержавного значення. Крім того, результати досліджень можуть бути використані при плануванні, впровадженні та контролі заходів, спрямованих на покращення умов існування аборигенної іхтіофауни та підтриманні біологічного різноманіття Дніпровського водосховища.

Керівник теми,
зав. відділом вивчення біоресурсів
водосховищ ІРГ НААН, д.б.н. І.Ю. Бузевич

"30" 01 2022 р.